

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ภาษาไทยโดยใช้เทคนิคการตั้งคำถามแบบหวมกหกใบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามหัวข้อดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
 - 1.1 ความสำคัญและเป้าหมายของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
 - 1.2 สาระหลักและมาตรฐานการเรียนรู้
 - 1.3 คุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
 - 1.4 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
2. การอ่าน
 - 2.1 ความหมายของการอ่าน
 - 2.2 จุดมุ่งหมายในการอ่าน
 - 2.3 ลักษณะบทอ่านที่เหมาะสมกับวัย
3. การอ่านเชิงวิเคราะห์
 - 3.1 ความหมายการอ่านเชิงวิเคราะห์
 - 3.2 ทักษะย่อยในการอ่านเชิงวิเคราะห์
 - 3.3 แนวการจัดการสอนอ่านเชิงวิเคราะห์
4. เทคนิคการคิดแบบหวมกหกใบ
 - 4.1 ความหมายของเทคนิคการคิดแบบหวมกหกใบ
 - 4.2 ประโยชน์ของเทคนิคการคิดแบบหวมกหกใบ
 - 4.3 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหวมกหกใบ
 - 4.4 การตั้งคำถามแบบหวมกหกใบ

5. แผนการจัดการเรียนรู้
 - 5.1 ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้
 - 5.2 ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้
 - 5.3 ขั้นตอนการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ความสำคัญและเป้าหมายของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทยเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้สามารถประกอบกิจกรรม การงาน และดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อพัฒนาความรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจัย และสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรมประเพณี สุนทรียภาพเป็นสมบัติล้ำค่าควรแก่การเรียนรู้ อนุรักษ์ และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 1)

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

กลุ่มสาระภาษาไทยได้กำหนดสาระหลักและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นทักษะที่ต้องฝึกฝน จนเกิดความชำนาญในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียนเขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความและเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความคิดเห็น และความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย

มาตรฐาน ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษา และพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย อย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551 : 2)

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดสาระการเรียนรู้ไว้ 5 สาระ 5 มาตรฐาน ได้แก่ สาระการอ่าน สาระการเขียน สาระการฟัง การดูและการพูด สาระหลักการใช้ภาษา และสาระวรรณคดีและวรรณกรรม

คุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 3-4) ได้กำหนดคุณภาพผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ไว้ดังนี้

1. อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะได้ถูกต้อง อธิบายความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัยของคำ ประโยค ข้อความ สำนวนโวหาร จากเรื่องที่อ่าน เข้าใจคำแนะนำ คำอธิบายในคู่มือต่างๆ แยกแยะข้อคิดเห็นและข้อเท็จจริง รวมทั้งจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านและนำความรู้ความคิดจากเรื่องที่อ่านไปตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต ได้มีมารยาทและมีนิสัยรักการอ่าน และเห็นคุณค่าสิ่งที่อ่าน
2. มีทักษะในการคัดลายมือตัวบรรจงเต็มบรรทัดและครึ่งบรรทัด เขียนสะกดคำ แต่งประโยค และเขียนข้อความ ตลอดจนเขียนสื่อสารโดยใช้ถ้อยคำชัดเจนเหมาะสม ใช้แผนภาพ โครงเรื่องและแผนภาพความคิด เพื่อพัฒนางานเขียน เขียนเรียงความ ข้อความ จดหมายส่วนตัว กรอกแบบรายการต่างๆ เขียนแสดงความรู้สึกและความคิดเห็น เขียนเรื่องตามจินตนาการอย่างสร้างสรรค์ และมีมารยาทในการเขียน
3. พูดแสดงความรู้ ความคิดเกี่ยวกับเรื่องที่ฟังและดู เล่าเรื่องย่อหรือสรุปจากเรื่องที่ฟังและดูตั้งคำถาม ตอบคำถามจากเรื่องที่ฟังและดู รวมทั้งประเมินความน่าเชื่อถือจากการฟังและดู โฆษณาอย่างมีเหตุผล พูดตามลำดับขั้นตอนเรื่องต่างๆ อย่างชัดเจน พูดรายงานหรือประเด็นสั้นๆ จากการฟัง การดู การสนทนา และพูดโน้มน้าวได้อย่างมีเหตุผล รวมทั้งมีมารยาทในการดูและพูด

4. สะกดคำและเข้าใจความหมายของคำ จำนวน คำพังเพยและสุภาษิต รู้และเข้าใจ ชนิดและหน้าที่ของคำในประโยค ชนิดของประโยค และคำภาษาต่างประเทศในภาษาไทย ใช้คำราชาศัพท์และคำสุภาพได้อย่างเหมาะสม แต่งประโยค แต่งบทหรือกรองประเภทกลอนสี่ กลอนสุภาพ และกาพย์ยานี 11

5. เข้าใจและเห็นคุณค่าวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน เล่านิทานพื้นบ้าน ร้องเพลงพื้นบ้านของท้องถิ่น นำข้อคิดเห็นจากเรื่องที่อ่านไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง และท่องจำบทอาขยานตามที่กำหนดได้

ดังนั้นจะกล่าวได้ว่าคุณภาพของผู้เรียนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คือ จะต้องอ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองได้ถูกต้อง อธิบายความหมายโดยตรงและความหมาย โดยนัยของคำ ประโยค ข้อความ จำนวน โวหาร จากเรื่องที่อ่านเข้าใจคำแนะนำ คำอธิบายในคู่มือต่างๆ แยกแยะข้อคิดเห็นและข้อเท็จจริง รวมทั้งจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านและนำความรู้ความคิดจากเรื่องที่อ่านไปตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตได้ มีมารยาทและมีนิสัยรักการอ่าน และเห็นคุณค่าสิ่งที่อ่าน มีทักษะในการเขียน พูดแสดงความรู้ ความคิดเกี่ยวกับเรื่องที่ฟังและดู เลือกใช้คำภาษาต่างประเทศในภาษาไทย ใช้คำราชาศัพท์และคำสุภาพได้อย่างเหมาะสม เข้าใจและเห็นคุณค่าวรรณคดีและวรรณกรรมที่อ่าน

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัยรักการอ่าน

ตารางที่ 2.1 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง สาระที่ 1 การอ่าน มาตรฐาน ท 1.1
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
1. อ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองได้ถูกต้อง	การอ่านออกเสียงและการบอกความหมายของบทร้อยแก้ว และบทร้อยกรอง ประกอบด้วย
2. อธิบายความหมายของคำ ประโยค และข้อความที่เป็นโวหาร	1. คำที่มีพยัญชนะควบกล้ำ 2. คำที่มีอักษรนำ 3. คำที่มีตัวการันต์

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
	4. คำที่มาจากภาษาต่างประเทศ 5. อักษรย่อและเครื่องหมายวรรคตอน 6. วัน เดือน ปีแบบไทย 7. ข้อความที่เป็นโวหารต่างๆ 8. จำนวนเปรียบเทียบ การอ่านบทร้อยกรองเป็นทำนองเสนาะ
3. อ่านเรื่องสั้นๆ อย่างหลากหลาย โดยจับเวลาแล้วถามเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน 4. แยกข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นจากเรื่องที่อ่าน 5. อธิบายการนำความรู้และความคิดจากเรื่องที่อ่านไปตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต	การอ่านจับใจความจากสื่อต่างๆ เช่น 1. เรื่องสั้น ๆ 2. นิทานและเพลงพื้นบ้าน 3. บทความ 4. พระบรมราโชวาท 5. สารคดี 6. เรื่องสั้น 7. งานเขียนประเภท โน้มน้าว 8. บทโฆษณา 9. ข่าว และเหตุการณ์สำคัญ การอ่านเร็ว
6. อ่านงานเขียนเชิงอธิบาย คำสั่ง ข้อเสนอแนะ และปฏิบัติตาม	การอ่านงานเขียนเชิงอธิบาย คำสั่ง ข้อเสนอแนะ และปฏิบัติตาม 1. การใช้พจนานุกรม 2. การปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันในสังคม 3. ข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในโรงเรียน และการใช้สถานที่สาธารณะในชุมชนและท้องถิ่น
7. อธิบายความหมายของข้อมูล จากการอ่านแผนผัง แผนที่ แผนภูมิ และกราฟ	การอ่านข้อมูลจากแผนผัง แผนที่ แผนภูมิ และกราฟ

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
8. อ่านหนังสือตามความสนใจ และอธิบายคุณค่าที่ได้รับ	การอ่านหนังสือตามความสนใจ เช่น 1. หนังสือที่นักเรียนสนใจและเหมาะสมกับวัย 2. หนังสืออ่านที่ครูและนักเรียนกำหนดร่วมกัน
9. มีมารยาทในการอ่าน	มารยาทในการอ่าน

สรุปได้ว่า ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ 1 การอ่านนั้น ได้กำหนดคุณภาพและสาระที่นักเรียนต้องเรียนรู้การอ่านออกเสียงบทร้อยแก้วและบทร้อยกรองได้ถูกต้อง การอธิบายความหมายของคำ ประโยคและข้อความที่เป็นโวหาร การอ่านเรื่องสั้นๆ อย่างหลากหลาย โดยจับเวลาแล้วถามเกี่ยวกับเรื่องที่อ่าน แยกข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นจากเรื่องที่อ่าน การอธิบายการนำความรู้และความคิดจากเรื่องที่อ่านไปตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต การอ่านงานเขียนเชิงอธิบาย คำสั่ง ข้อเสนอแนะ และปฏิบัติตาม รวมถึงการอธิบายความหมายของข้อมูลจากการอ่านแผนผัง แผนที่ แผนภูมิ และกราฟ อ่านหนังสือตามความสนใจและอธิบายคุณค่าที่ได้รับ และมีมารยาทในการอ่าน

การอ่าน

ความหมายของการอ่าน

การอ่านเป็นหนึ่งในสี่ทักษะที่มีความสำคัญอย่างมาก ใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้จากสื่อต่างๆ ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกฝนการอ่านให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการอ่านไว้ ดังนี้

สนิท สัตย์โยภาส (2545 : 92) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง การมองดูตัวอักษรแล้วถ่ายทอดความหมายจากตัวอักษรออกมาเป็นความคิดจากนั้นจึงนำความรู้ ความคิดหรือสิ่งที่ได้จากการอ่านไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ เมื่อถึงเวลาอันควร

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545 : 2) ให้ความหมายของการอ่านว่า ลักษณะของกระบวนการเป็นลำดับขั้นที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจความหมายของคำ กลุ่มคำ ประโยค ข้อความ และเรื่องราวของสารที่ผู้อ่านสามารถบอกความหมายได้

แม้นมาส ขวลิต (2545 : 232) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการอ่านว่า การอ่านคือการใช้ศักยภาพของสมองเพื่อรับรู้ แปลความหมายและความเข้าใจปรากฏการณ์ของข้อมูลข่าวสารเรื่องราว ประสบการณ์ความคิด ความรู้สึก จินตนาการ ตลอดจนสาระอื่นๆ ซึ่งมีผู้แสดงออกโดยสัญลักษณ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น เพื่อสื่อสารการอ่านเป็นทักษะพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 7) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง การแปลความหมายของตัวอักษรที่อ่านออกมาเป็นความรู้ ความคิด และเกิดความเข้าใจเรื่องราวที่อ่านตรงกับเรื่องราวที่ผู้เขียนเขียน ผู้อ่านสามารถนำความรู้ ความคิด หรือสาระเรื่องราวที่อ่านไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

พัฒนจิรา จันทร์คำ (2547 : 11) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง การแปลความหมายของตัวอักษรออกมาเป็นความคิด และนำความคิดนั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ตัวอักษรคือเครื่องมือแทนคำพูด และคำพูดก็เป็นเพียงเสียงที่ใช้แทนของจริง เพราะฉะนั้นหัวใจของการอ่านจึงอยู่ที่การเข้าใจความหมายของคำ และจากความหมายนี้การอ่านไม่ได้หยุดเพียง การออกเสียงได้ถูกต้องหรือรู้ส่วนประกอบของคำแต่ละคำและแปลความหมายได้เท่านั้นแต่จะต้องสามารถเก็บเอาความคิดจากการอ่านไปใช้ประโยชน์อีกด้วย

สุวัฒน์ วิวัฒน์นันท์ (2550 : 44) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง การรับการถ่ายทอดโดยใช้ตัวอักษร สัญลักษณ์ เป็นสื่อความคิด เจตนาหรือการทำความเข้าใจกับผู้ถ่ายทอดต้องการสื่อความหมายนั้นเพื่อให้มีความรู้ ความบันเทิง การพักผ่อนและการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

กระทรวงศึกษาธิการ (2555 : 11) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง ความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวอักษรและเสียงอ่าน

สรุปได้ว่า การอ่าน คือ กระบวนการแปลความหมายจากสิ่งที่อ่านทางสายตาออกมาเป็นความคิด ความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องในสิ่งที่อ่าน และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอ่านไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง

ความสำคัญของการอ่าน

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 2) กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านว่า การอ่านเป็นธรรมชาติของมนุษย์ได้ทุกเรื่อง ซึ่งมีอยู่ในทรัพยากรสารสนเทศทุกประเภท โดยเฉพาะความอยากรู้ข้อมูล ข่าวสารต่างๆ ในโลกนี้

นภคล จันทร์เพ็ญ (2542 : 74) กล่าวว่า การอ่านมีความสำคัญต่อมนุษย์อย่างยิ่ง โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่มีหนังสือให้เลือกอ่านได้มากมาย การอ่านช่วยให้เราสามารถหาความรู้ ความบันเทิง สร้างเสริมประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตทั้งการศึกษา อาชีพการทำงาน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

เถลิง แก้วเสน่ห์ (2542 : 125) กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านว่า ความสำเร็จในชีวิต การเรียนการศึกษา และการประกอบอาชีพหลายอย่าง ขึ้นอยู่กับการอ่านเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่ง ถ้าคิดให้ละเอียดถี่ถ้วนแล้วจะเห็นได้ว่าในชีวิตคนเรานั้นแทบทุกอาชีพ และระดับชั้นไม่อาจหลีกเลี่ยง การอ่านได้เลยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียน นิสิต นักศึกษา จะใช้ชีวิตส่วนใหญ่เพื่อการอ่านทั้งนั้น เพื่อสัมฤทธิ์ผลในชีวิตการเรียน การศึกษา และการประกอบอาชีพ

จินตนา ไบกาชุย (2543 : 58) ได้สรุปการบรรยายของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ถึงความสำคัญของการอ่านหนังสือ ว่า

1. การอ่านหนังสือทำให้ได้เนื้อหาสาระความรู้มากกว่าการศึกษาหาความรู้ด้วยวิธีอื่นๆ เช่น การฟัง
2. ผู้อ่านสามารถอ่านหนังสือได้โดยไม่มีกรจำกัดเวลาและสถานที่ สามารถนำไปไหน มาไหนได้
3. หนังสือเก็บได้นานกว่าสื่ออย่างอื่นซึ่งมักมีอายุการใช้งานโดยจำกัด
4. ผู้อ่านสามารถฝึกการคิดและสร้างจินตนาการได้เองขณะอ่าน
5. การอ่านส่งเสริมให้มีสมาธิ มีสมาธิมากกว่าและมากกว่าสื่ออย่างอื่น ทั้งนี้เพราะ ขณะอ่านจิตใจจะต้องมุ่งมั่นอยู่กับข้อความ พินิจพิเคราะห์ข้อความ
6. ผู้อ่านเป็นผู้กำหนดการอ่านได้ด้วยตนเอง จะอ่านคร่าวๆ อ่านละเอียด อ่านข้าม หรือทุกตัวอักษร เป็นไปตามใจของผู้อ่านหรือจะเลือกอ่านเล่มไหนก็ได้เพราะหนังสือมีมาก สามารถเลือกอ่านเองได้
7. หนังสือมีหลากหลายรูปแบบและถูกกว่าสื่ออย่างอื่น จึงทำให้สมองผู้อ่านเปิดกว้างสร้างแนวความคิดและทัศนคติได้มากกว่า ทำให้ผู้อ่านไม่ติดอยู่กับแนวความคิดใดๆ โดยเฉพาะ
8. ผู้อ่านเกิดความคิดเห็นได้ด้วยตนเอง วินิจฉัยเนื้อหาสาระได้ด้วยตนเอง รวมทั้ง หนังสือบางเล่ม สามารถนำไปปฏิบัติแล้วเกิดผลดี

พัฒนจิรา จันทร์คำ (2547 : 14-15) ได้สรุปถึงความสำคัญของการอ่านซึ่งมีทั้งหมด 7 ประการ ดังนี้

1. เพราะอยากรู้เรื่อง
2. เพราะอยากต้องการศึกษา
3. เพราะต้องการปรับปรุงอาชีพการงาน
4. เพราะต้องการพักผ่อนเพลิดเพลิน
5. เพราะต้องการแก้ปัญหาในใจ

6. เพราะต้องการชดเชยอารมณ์ และความปรารถนา

7. เพราะต้องการให้เป็นที่ยอมรับในวงสังคม

อวยพร พานิช และคณะ (2548 : 40 -41) ให้ความสำคัญของการอ่านว่าทำให้คนเป็นคนทันสมัย เพราะรู้ว่าข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ ตลอดเวลา ทำให้มีปัญญาและประสบการณ์ในการแก้ปัญหาต่างๆ

สรุปได้ว่า การอ่านเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคนเป็นอย่างมาก มนุษย์มีความจำเป็นที่ต้องใช้การอ่านในการติดต่อสื่อสาร ทำความเข้าใจกับคนอื่น ทำให้ผู้เรียนเกิดการคิด เพื่อนำไปสู่การพูด การฟัง การเขียน และการอ่านให้ดียิ่งขึ้น

ลักษณะบทอ่านที่เหมาะสมกับวัย

การเลือกเนื้อหาที่นำมาใช้สอนอ่านนั้นต้องคำนึงถึงลักษณะของบทอ่านที่เหมาะสมกับวัย ดังที่ บันลือ พลฤกษ์วัน (2545 : 96-97) กล่าวไว้ว่า ลักษณะของบทอ่านที่เหมาะสมกับวัยจำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. เป็นบทอ่านที่สนองความต้องการแห่งวัย
2. เป็นบทอ่านที่สนองความสนใจและส่งเสริมลักษณะการคิดของผู้เรียน

สำหรับเด็กวัยประถมปลาย (9 ปีขึ้นไป) นั้นจะเริ่มรู้จักคิดหาเหตุผลจากเรื่องที่อ่านได้มากขึ้น เริ่มสนใจที่จะขยายการอ่านด้วยตนเองมากขึ้น ความต้องการที่จะได้แบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ หรือวัสดุการอ่านที่ให้แนวคิดในการประพฤติปฏิบัติและเริ่มคิดในเชิงนามธรรมได้บ้าง วัยนี้จึงเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงการอ่าน ซึ่งความต้องการในการอ่านนิทานเพื่อผ่อนคลาย สนใจในสภาพแวดล้อมที่ห่างไกลตัวออกไป ต้องการทราบประวัติความเป็นมาของบุคคล สถานที่ ครอบครัวยุค สามารถฝึกตนเองให้เป็นคนรับผิดชอบและอาสางานต่างๆ รู้จักวินิจฉัยเรื่องราวที่อ่าน เริ่มคิดเพื่อฝันในเรื่องอาชีพ แสวงหาสิ่งที่ตนสนใจในการอ่าน ฉะนั้นการจะสนองความต้องการในการอ่านและกระบวนการสอนการอ่านย่อมได้รับการเปลี่ยนแปลงที่จะขยายประสบการณ์เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและการคิดให้กว้างขวางก้าวหน้าขึ้น สำหรับเรื่องที่เหมาะสมในการนำมาใช้สอนอ่านให้กับเด็กวัยนี้ ได้แก่

1. เรื่องเกี่ยวกับชีวิตจริง ต่อสู้ โศก โศภ
2. นิทานสุภาษิต นิทานอีสป
3. สารคดีท่องเที่ยว สภาพแวดล้อม
4. นิยายท่องเที่ยว ผจญภัย
5. นิทานอภินิหารที่เกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ ความศักดิ์สิทธิ์
6. ประวัติความเป็นมาของครอบครัว สถานที่ ชุมชน

7. นิทานประจำถิ่นและตำนาน
8. เรื่องราวเกี่ยวกับชนบประเพณี บุญบาศ กฏแห่งกรรม
9. เรื่องงานประดิษฐ์คิดค้นเกี่ยวกับงานอาชีพ
10. เรื่องราวที่ชวนขัน นิทานตลก
11. ประวัตินุคคลสำคัญ เกร็ดประวัติศาสตร์
12. บทความทางวิชาการ ข่าว เหตุการณ์
13. วรรณคดีภาพหรือวรรณคดีฉบับง่าย
14. วรรณคดีหรือบทประพันธ์ประเภทร้อยกรอง

เยาวลักษณ์ สุวรรณแห (2546 : 26) กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการอ่าน และปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้กับเด็กนั้น การเรียนรู้ถึงความแตกต่างของเด็กในวัยต่างกัน ก็จะทำให้ได้ข้อมูลการประกอบการตัดสินใจในการกำหนดรูปแบบและวิธีการในการคัดเลือกสิ่งพิมพ์ที่เหมาะสมกับเด็ก กิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็ก

เด็กตอนต้นอายุ 2-6 ปี

อายุ 2-3 ปี สายตามองเห็นชัดเจน สามารถแยกสีได้ แต่ยังมีไม่พร้อมเรื่องการอ่าน ดังนั้นเด็กในวัยนี้จึงชอบหนังสือที่มีภาพขนาดใหญ่ สวยงาม มีสีสันสดใส มีชีวิตชีวา วัสดุที่ทำจากหนังสืออาจจะทำมาจากกระดาษแข็ง ผ้าหรือพลาสติก

อายุ 3-4 ปี เริ่มอ่านตัวอักษรทั้งไทยและอังกฤษได้ และมีความสนใจเรื่องราว มักจะชอบหนังสือการ์ตูน หนังสือที่ฝึกสติปัญญา โดยให้กากบาทโยงเส้นและเขียนตามรอยประ เด็กวัยนี้จะชื่นชอบการเล่นิทานมากกว่าวัยอื่นๆ

อายุ 5-6 ปี อ่านหนังสือได้มากขึ้น สามารถผสมคำได้ มีความสนใจหนังสือนิทานเกี่ยวกับสัตว์ประเภทต่างๆ นิทานสอนใจ นิทานอีสป และเรื่องราวเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ แต่เนื้อหาจะต้องไม่ยาวนัก เพราะเด็กวัยนี้มีความสนใจระยะสั้น

เด็กตอนกลาง อายุ 7-11 ปี เด็กวัยนี้มีความพร้อมในการอ่าน มีความอยากรู้อยากเห็นเป็นวัยค้นหา เด็กผู้หญิงจะชอบอ่านเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตในบ้าน เด็กผู้ชายชอบเรื่องราวของการผจญภัย นอกจากนี้เด็กในวัยนี้จะชื่นชอบหนังสือการ์ตูนมากเป็นพิเศษ

เด็กตอนปลาย สามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ

อายุ 12-13 ปี มีความสนใจในการอ่านหนังสือหลายประเภท มีความสนใจในการอ่านคำประพันธ์ ชอบหนังสือเนื้อหาเชิงวิทยาศาสตร์ การเดินทาง ประวัตินุคคล และเรื่องราวของความรัก

อายุ 14-16 ปี เป็นช่วงเวลาที่เริ่มวัยรุ่นเริ่มค้นหาตนเอง เด็กในวัยนี้เริ่มอ่านหนังสือตามความสนใจของตน เช่น เด็กผู้ชายจะเลือกอ่านเรื่องเครื่องยนต์กลไก กีฬา การเดินทาง ดนตรี เรื่องราวของความรัก

อายุ 17-18 ปี เริ่มมีความสนใจเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิต ความเป็นไปของโลกและสังคม เริ่มอ่านเรื่องสั้น นวนิยาย

สรุปได้ว่า การเลือกลักษณะบทอ่านให้เหมาะสมกับวัยของเด็กประถมปลายนั้น เนื้อหาที่เหมาะสมสอดคล้องกับวัยและความต้องการของผู้เรียน ควรเป็นเรื่องใกล้ตัว มีชื่อเรื่องที่น่าสนใจ ไม่เป็นเรื่องที่นักเรียนคุ้นเคยหรือพบอยู่บ่อยๆ เนื้อเรื่องต้องไม่ยาวและยากจนเกินไป

การอ่านเชิงวิเคราะห์

ความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์

การอ่านเชิงวิเคราะห์จัดเป็นการอ่านระดับสูงที่นักเรียนต้องใช้ทักษะในการแยกแยะสังเคราะห์ ข้อเท็จจริง ความคิดเห็นของเรื่องทีอ่าน ซึ่งการอ่านเชิงวิเคราะห์มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์ไว้ ดังนี้

วรรณ บัวเกิด (2541 : 156) วัชร บรูณาสิงห์ และนิรมล ศตวุฒิ (2542 : 43) ให้ความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์ไว้ในทำนองเดียวกันว่า การอ่านเชิงวิเคราะห์ หมายถึง การอ่านเพื่อแยกแยะความคิดที่อาจจะอยู่อย่างกระจัดกระจายในส่วนต่างๆ ของข้อความที่อ่านแล้วนำมาจัดลำดับแยกแยะประเด็นสำคัญ มีการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดมาประกอบความคิด การวิเคราะห์จำเป็นต้องอาศัยความรู้ในเรื่องนั้นๆ มาประกอบจึงจะสามารถแยกแยะข้อมูล ข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น ข้อเท็จจริงกับจินตนาการ โดยใช้ความคิดอย่างรอบคอบใช้วิจารณ์อย่างลึกซึ้ง เพื่อประเมินสิ่งที่อ่าน ตัดสินว่าถูกหรือผิดหรือหาคุณค่าในสิ่งที่อ่าน

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 168) และพนิตนันท์ บุญพามี (2542 : 103) ให้ความหมายไว้สอดคล้องกันว่าการอ่านเชิงวิเคราะห์ หมายถึง การอ่านเพื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในส่วนประกอบของบทอ่านอย่างละเอียด ซึ่งจะต้องอาศัยการวิเคราะห์บทอ่านประกอบกันไปด้วย จึงจะสามารถรับสารที่ผู้เขียนส่งมายังผู้อ่านได้ตามประสงค์

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 208) ให้ความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์ไว้ว่า การอ่านเชิงวิเคราะห์ เป็นการอ่านหนังสือแต่ละเล่มอย่างละเอียดให้ได้ความครบถ้วน แล้วจึงแยกแยะให้ได้ว่าส่วนต่างๆ นั้นมีความหมายและความสำคัญอย่างไรบ้างแต่ละด้านสัมพันธ์กับส่วนอื่นอย่างไร

สรุปได้ว่า การอ่านเชิงวิเคราะห์ หมายถึง การอ่านเพื่อพิจารณาไตร่ตรองด้วยเหตุผล ในส่วนประกอบของบทอ่านอย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยมีจุดมุ่งหมายในการอ่าน ดังนี้ 1) สรุปใจความสำคัญของเรื่อง 2) แยกแยะข้อมูล ข้อเท็จจริงและความคิดเห็น 3) เรียงลำดับเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่อง 4) บอกจุดมุ่งหมายของผู้เขียนจากเรื่องที่อ่าน และ 5) สรุปความรู้และข้อคิดจากเรื่องที่อ่าน

ทักษะย่อยในการอ่านเชิงวิเคราะห์

การอ่านเชิงวิเคราะห์ เป็นการอ่านเพื่อเลือกและประเมิน ประกอบไปด้วยทักษะย่อยดังนี้ นักวิชาการได้กล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 209) กำหนดไว้ว่า การอ่านเชิงวิเคราะห์ ประกอบด้วยทักษะย่อยดังต่อไปนี้

1. ทักษะในการดูรูปแบบของงานประพันธ์ว่าใช้รูปแบบใด อาจเป็นนิทาน บทละคร เรื่องสั้น นวนิยาย บทร้อยกรอง หรือบทความจากหนังสือพิมพ์
2. ทักษะในการจำแนกเนื้อเรื่องออกเป็นส่วนๆ ให้เห็นว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อไร
3. ทักษะในการจำแนกแต่ละส่วนให้ละเอียดลงไปว่าประกอบกันอย่างไร หรือประกอบด้วยอะไรบ้าง
4. ทักษะในการพิจารณาให้เห็นว่าผู้เขียนใช้กลวิธีเสนอเรื่องอย่างไร

สุวิทย์ มูลคำ (2546 : 23) กล่าวว่า การอ่านเชิงวิเคราะห์ ประกอบด้วยทักษะย่อย ดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาจัดระบบหรือเรียบเรียงให้ง่ายแก่การทำความเข้าใจ
2. การกำหนดมิติหรือแง่มุมที่จะวิเคราะห์โดยอาศัยองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง ได้แก่ ความรู้ประสบการณ์เดิม การค้นพบคุณลักษณะหรือสมบัติร่วมของกลุ่มข้อมูลบางกลุ่ม
3. การกำหนดหมวดหมู่ในมิติหรือแง่มุมที่จะวิเคราะห์
4. การแจกแจงข้อมูลที่มีอยู่ในแต่ละหมวดหมู่ โดยคำนึงถึงความเป็นตัวอย่างเหตุการณ์ การเป็นสมาชิกหรือความสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรง
5. การนำข้อมูลที่แจกแจงเสร็จแล้วในแต่ละหมวดหมู่มาจัดลำดับ หรือจัดระบบให้ง่ายแก่การทำความเข้าใจ
6. การเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างหรือแต่ละหมวดหมู่ในแง่ของความมาก-น้อย ความสอดคล้อง-ความขัดแย้ง ผลทางบวก-ทางลบ ความเป็นเหตุ-เป็นผล ลำดับความต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า ทักษะย่อยในการอ่านเชิงวิเคราะห์ ได้แก่ การจำแนกแจกแจงเนื้อเรื่องแต่ละส่วนให้เป็นหมวดหมู่ แล้วนำมาจัดลำดับ หาความสัมพันธ์ของเนื้อเรื่อง

แนวการจัดสอนอ่านเชิงวิเคราะห์

การอ่านเชิงวิเคราะห์ถือว่ามีสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพราะเป็นการอ่านที่ฝึกให้ผู้อ่านรู้จักใช้ความคิดต่อสิ่งที่อ่าน สร้างความรู้ แยกแยะความรู้ ออกให้เห็นรายละเอียดได้ชัดเจน ซึ่ง ทิพย์สุนทร อนุวัตร (2542 : 53) ได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การอ่านเชิงวิเคราะห์ไว้ ดังนี้

1. ผู้เรียนต้องได้เรียนด้วยการเสาะแสวงหา ใฝ่รู้ วิเคราะห์วิจารณ์ คิดค้น สร้างความรู้ หากกระบวนการแก้ปัญหาที่เรียกว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูต้องจัดโอกาสให้ผู้เรียนมีการตรวจสอบ แนะนำเสริมสร้างกระบวนการคิดเพื่อให้ผู้เรียนเสาะแสวงหาด้วยตนเอง กระบวนการเรียนรู้จึงต้องหลากหลาย ครูแต่ละคนมีเทคนิคกระบวนการของตนเอง กระบวนการเรียนรู้ต้องไม่ยึดติดว่าต้องอยู่แต่ในห้องเรียนต้องหาแหล่งเรียนรู้อื่นๆ ให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งความรู้ ซึ่งครูต้องทำงานหนักกว่าเดิม มิใช่เพียงบอก สอนให้ทำตามครูแต่เทคนิคเดิมไม่ใช่ไม่ดี จะดีบางเรื่องบางเวลา บางสถานการณ์

2. ผู้เรียนและครูต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ ร่วมเรียน ร่วมทำ ร่วมคิดเรียนรู้ร่วมกัน ครูต้องให้โอกาสคิดค้น วิเคราะห์ แสวงหาข้อมูลหลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียนจะทำให้ได้ข้อมูลกว้างขวางยิ่งขึ้นเมื่อต้องออกไปเผชิญปัญหาต่างๆ ต้องสร้างพื้นฐานความรู้ให้ผู้เรียนเกิดความมั่นคง

3. ห้องสมุด ตำรา สถานที่ บุคคลในห้องอื่น ฯลฯ เหล่านี้ เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อครูและผู้เรียน นอกจากนี้ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนมีสีสันเกิดความสุข ตื่นเต้น น่าสนใจ

4. ครูต้องเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียน ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนท่องโลก หน้าที่ครูต้องสอนเด็กให้แสวงหาสาระข้อมูลเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการทำงานอย่างมีระบบ มีเหตุมีผล

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 215) กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอ่านเชิงวิเคราะห์ที่เน้นทักษะการอ่านไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อแสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์ วิจารณ์ ซึ่งนักเรียนอาจวิเคราะห์โดยการพูด หรือการเขียนสื่อความให้ผู้อื่นเข้าใจแนวคิดในด้านต่างๆ อย่างมีหลักการและเหตุผลว่าครูควรจัดเตรียมเรื่องราว เนื้อหา หรือข้อความต่างๆ โดยจัดเตรียมเอง หรือมอบหมายให้นักเรียนศึกษาหรือรวบรวม แต่เนื้อหาที่นำมาวิเคราะห์นั้นต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ซึ่งอาจใช้หลายวิธี ดังนี้

1. ให้นักเรียนอ่านข้อความสั้นๆ แล้ววิเคราะห์คำที่ผู้เขียนเลือกใช้แล้วว่าคำใดใช้คำพิศ ความหมาย คำใดใช้คำพิศหน้าที่ คำใดที่ไม่เหมาะสมหรือไม่ชัดเจนพร้อมทั้งให้ตัวอย่างแนวทางแก้ไข

2. ให้นักเรียนอ่านเรื่องราวสั้นๆ แล้ววิเคราะห์ประโยคที่ผู้เขียนใช้ว่ามีความถูกต้องหรือไม่ ผิดจากแบบแผนของภาษาอย่างไร เป็นประโยคที่ถูกต้องสมบูรณ์หรือไม่ การเรียงลำดับความในประโยคถูกต้องหรือไม่ ใช้ประโยคกะทัดรัดหรือไม่ ใช้คำพุ่มเพื่อยกเว้นความจำเป็นหรือไม่ นักเรียนมีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงอย่างไร ครูให้นักเรียนอ่านเรื่องราวสั้นๆ แล้ววิเคราะห์ก็ได้ เช่น เรื่องที่ 1 วิเคราะห์ความถูกต้องชัดเจนของการใช้ประโยค เรื่องที่ 2 วิเคราะห์การเรียงความในประโยค ฯลฯ สิ่งสำคัญ คือ ข้อความที่เลือกมาต้องมีเนื้อหาเหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ของครูที่ตั้งไว้

3. ให้นักเรียนอ่านบทความสั้นๆ แล้ววิเคราะห์ทัศนคติของผู้แต่งว่าเป็นความคิดที่มีเหตุผลน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะเป็แนวทางในการทำความเข้าใจของผู้เรียนให้เข้าใจเรื่องทีอ่านได้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ สมร เจนจิระ (2555 : 98) ได้เสนอวิธีการอ่านวิเคราะห์ตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้อ่านควรพิจารณาว่าวรรณกรรมเรื่องนั้นใช้รูปแบบใดในการแต่ง เช่น ร้อยแก้ว ร้อยกรอง นิทาน บทความ เป็นต้น
2. แยกเนื้อหาให้ได้ว่า What (อะไร) Where (ที่ไหน) When (เมื่อไหร่) Why (ทำไม) Who (ใคร) How (อย่างไร) หรือ 5w1H
3. แยกพิจารณาให้ละเอียดว่า เนื้อหาประกอบด้วยอะไรบ้าง
4. พิจารณาว่าใช้กลวิธีในการนำเสนอเรื่องอย่างไร
5. ลำดับเหตุการณ์ตามแนวเรื่อง เช่น ผลไปหาเหตุ เหตุไปหาผล เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน-หลัง เป็นต้น
6. พิจารณาความคิดที่ผู้เขียนต้องการสื่อให้ผู้อ่านทราบและความหมายแฝงในเนื้อเรื่องหรือข้อความนั้น

สรุปได้ว่าแนวการจัดสอนอ่านเชิงวิเคราะห์ เป็นการฝึกให้ผู้อ่านรู้จักใช้ความคิด แยกแยะรายละเอียดในสิ่งที่อ่าน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รวมไปถึงครูและผู้เรียนสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

ความหมายของเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

เดอ โบโน (De Bono อ้างถึงใน ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2551 : 272) กล่าวว่า การคิดเป็น ขุมทรัพย์ที่มีค่าที่สุดของมนุษย์ อุปสรรคที่สำคัญของการคิด คือ ความสับสนซึ่งมักเกิดจากการคิดหลายๆ รูปแบบในเวลาเดียวกัน เช่น ขณะที่คิดเรามักจะใช้อารมณ์ ใช้ข้อมูลที่ได้รับ ใช้เหตุผล

เชิงตรรกะ ใช้ความคาดหวังและใช้ความคิดสร้างสรรค์ปะปนกันไป ทำให้การคิดไม่มีประสิทธิภาพ เดอ โบโน จึงได้พัฒนาการคิดโดยใช้เทคนิคหมวกหกใบขึ้น เพื่อให้คนเราฝึกคิด รอบด้านซึ่งจะทำให้การคิดมีความรอบคอบมากยิ่งขึ้น โดยอาจจะฝึกคิดคนเดียวโดยสวมบทบาท ใส่หมวกทั้ง 6 ใบ หรือคิดเป็นกลุ่ม โดยให้ใส่หมวกคนละสีแล้วผลัดกันเปลี่ยนหมวกกัน ก็จะทำให้เกิดความหลากหลาย และแง่มุมแปลกใหม่ของความคิดที่มากขึ้น

เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ประกอบด้วยหมวกหกใบสีต่างๆ 6 สี ซึ่ง เดอ โบโน (De Bono อ้างถึงใน สุกนธ์ สินธพานนท์, 2551 : 170) ได้ให้ความหมายของหมวกหกใบ ไว้ดังนี้

1. หมวกสีขาว สีขาวเป็นสีที่แสดงถึงความเป็นกลาง หมวกสีขาวเป็นตัวแทนของข้อมูลตัวเลข ข้อเท็จจริงต่างๆ มีการบันทึกข้อมูลซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เมื่อบุคคลสวมหมวกสีขาวหรือสมมุติว่าสวมหมวกสีขาว จึงหมายความว่าบุคคลนั้นจะต้องทำใจเป็นกลางให้ข้อมูลที่เป็นความจริง เชื่อถือได้ ไม่นำความคิดของตนเองเข้าไปปะปน

2. หมวกสีแดง สีแดงเป็นสีที่แสดงถึงความกระปรี้กระเปร่า อารมณ์ หมวกสีแดงจึงเป็นการมองทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ทั้งทางบวกและทางลบ การหยั่งรู้และมีสัญชาตญาณ เมื่อมีการสวมหมวกสีแดง สมาชิกจะมีโอกาสได้ระบายอารมณ์ออกมาเป็นการแสดงความรู้สึกด้วยอารมณ์ที่แท้จริงจะได้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ต่อการแก้ปัญหา

3. หมวกสีดำ สีดำเป็นสีที่แสดงถึงความโศกเศร้า มีดমন และการปฏิเสธ หมวกสีดำจึงเกี่ยวข้องกับความคิดทางลบ การปฏิเสธและการคัดค้าน เมื่อสมาชิกสวมหมวกสีดำจะแสดงความคิดเห็น จุดด้อย ข้อเสีย ข้อผิดพลาด ข้อบกพร่อง จะต่างจากหมวกสีแดงที่สมาชิกผู้สวมหมวกนี้จะมีเหตุผลประกอบด้วย

4. หมวกสีเหลือง สีเหลืองเป็นสีของตะวัน เป็นสีที่แสดงถึงความสดใส สว่าง แสดงถึงความร่าเริงแจ่มใส หมวกสีเหลืองจึงเป็นการมองในด้านบวก ในแง่ดี ความเป็นไปได้ ความหวัง ความมั่นใจว่าทำได้ ต้องการให้สมาชิกแสดงความคิดเพื่อส่งเสริมข้อมูลที่มีอยู่ในด้านดี คิดถึงประโยชน์ คุณค่า จุดเด่น และมีความคิดใหม่ๆ ที่มีคุณค่าต่อส่วนรวมและสังคม

5. หมวกสีเขียว สีเขียวเป็นสีที่แสดงถึงความมีชีวิต ความเจริญงอกงาม ความอุดมสมบูรณ์ ความสดชื่น ความเป็นธรรมชาติ สมาชิกที่สวมหมวกสีเขียวจะแสดงความคิดอย่างสร้างสรรค์ คิดให้มีทางเลือกหลากหลายและความคิดใหม่ เป็นความคิดที่แสดงถึงความพยายามเพื่อปรับปรุงและพัฒนา

6. หมวกสีฟ้า สีฟ้าแสดงถึงการควบคุม เปรียบท้องฟ้าที่ปกคลุมอยู่เหนือทุกสิ่ง รู้สึกสงบเยือกเย็น หมวกสีฟ้าจึงเกี่ยวข้องกับการควบคุมและบริหารกระบวนการคิด เพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องของความคิดรวบยอด ข้อสรุป การยุติข้อขัดแย้ง การดำเนินการที่มีขั้นตอนเป็นระบบสมาชิก

ที่ใส่หมวกสีฟ้าจะมีบทบาทของหัวหน้า ทำหน้าที่ควบคุมบทบาทของสมาชิกให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

สุดตระการ ธนโกเศศ และคณะ (2546 : 24) เห็นสอดคล้องกับแนวความคิด การให้ความหมายของหมวกหกใบ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1. หมวกสีขาว สีขาวเป็นกลางไม่อคติ ไม่ลำเอียง หมวกขาวนี้เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงและตัวเลข
2. หมวกสีแดง สีแดงแสดงถึงความ โกรธ (หน้าแดง) ความเดือดดาลและอารมณ์สีแดงให้มุมมองทางด้านอารมณ์
3. หมวกสีดำ สีดำมีดมนและจริงจัง หมวกสีดำคือข้อควรระวังและคำเตือน มั่นซีให้เห็นถึงจุดอ่อนของความคิดนั้นๆ
4. หมวกสีเหลือง สีเหลืองส่องสว่าง และให้ความรู้สึกในทางที่ดี หมวกสีเหลืองจึงเป็นมุมมองในแง่บวก รวมถึงความหวังและการคิดในแง่ดีด้วย
5. หมวกสีเขียว สีเขียวคือสีของหญ้า พืชพรรณ ความอุดมสมบูรณ์ การเติบโต ออกงาม หมวกสีเขียวจึงหมายถึงความคิดริเริ่ม และความคิดใหม่
6. หมวกสีฟ้า สีฟ้าเยือกเย็นและเป็นสีของท้องฟ้าซึ่งอยู่เหนือเบื้องบนเหนือทุกสิ่งทุกอย่าง หมวกสีฟ้าจึงหมายถึงการควบคุม การจัดกระบวนการคิดและการใช้หมวกอื่นๆ

สรุปได้ว่า เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบเป็นวิธีการจัดระบบการคิด และการแสดงบทบาทการคิดตามสีของหมวกที่สวมอยู่ ได้แก่ หมวกสีขาว เป็นการคิดหาข้อมูลที่เป็นความรู้ ข้อเท็จจริงของสถานการณ์ หมวกสีแดง เป็นการคิดที่แสดงอารมณ์ ความรู้สึก หมวกสีดำ เป็นการคิดในทางลบ จุดอ่อน จุดบกพร่อง ผลเสียและผลกระทบ หมวกสีเหลือง เป็นการคิดในทางบวก ข้อดี จุดเด่น คุณค่า และประโยชน์ที่ได้รับ หมวกสีเขียว เป็นการคิดหาแนวความคิดใหม่ๆ และความคิดสร้างสรรค์ หมวกสีฟ้า เป็นการสรุปข้อคิด ความรู้ ทางเลือกที่จะนำไปใช้

ประโยชน์ของเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ มีจุดประสงค์สำคัญ คือ ต้องการให้บุคคลได้ใช้ความคิดที่แตกต่างกัน 6 ลักษณะ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ มีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึงประโยชน์ของเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบไว้ ดังนี้

สุวิทย์ มูลคำ (2551 : 72-73) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบไว้หลายประการ ได้แก่

1. การแสดงบทบาทสมมุติ (Role – playing) เพื่อเป็นการป้องกันการนึกถึงแต่ปมเด่นของตนเอง (ego) หากเราได้สวมชุดตัวตลก เราก็จะแสดงเป็นตัวตลกได้โดยสะดวก

2. การสร้างความตั้งใจ (Attention directing) เพื่อเป็นการนำทางไปสู่ความคิดที่ชัดเจน เฉพาะด้าน โดยฝึกคิดที่ละด้านตามลักษณะสีของหมวกหกใบ

3. ความสะดวกในการคิด (Convenience of thinking) เพื่อให้ความสะดวกในการ เปลี่ยนความคิดของบุคคล เพราะเราสามารถกำหนดให้ผู้แสดงบทบาทสวมหมวกหรือคิดในลักษณะใด ในเวลาใดก็ได้ เช่น ถ้าต้องการให้คิดถึงข้อเท็จจริงก็ให้สวมหมวกสีเขียว เป็นต้น

4. ความเป็นไปได้ของสารเคมีในสมองที่มีผลต่อการคิด (Possible basis in brain chemistry) การคิดของมนุษย์มีหลายรูปแบบ การกำหนดให้คิดทีละรูปแบบจะเป็นเงื่อนไขในการ สร้างความสมดุลของสารเคมีในสมอง เนื่องจากสารเคมีดังกล่าวมีผลต่ออารมณ์และอารมณ์มีผลต่อ การคิด การคิดแต่ละแบบอาจจะเกี่ยวข้องกับสารเคมีที่ถูกกระตุ้นให้หลั่งออกมาจากการคิด ซึ่งจะ ส่งเสริมให้มีการคิดที่มีประสิทธิภาพ แต่ถ้าคิดอย่างสับสน เช่น เอาเหตุผลมาปนกับอารมณ์ก็ทำให้ สารเคมีไม่สัมพันธ์กับการคิดซึ่งมีผลให้การคิดขาดประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามความเชื่อนี้ยังอยู่ ระหว่างการศึกษาทดลอง

5. กฎของการเล่นเกม (Rules of the game) คนเราเรียนรู้ได้ดีจากกฎของการเล่นเกม การคิดแบบหมวกหกใบ มีลักษณะของการใช้กฎเกณฑ์ของการเล่นเกม คือ มีการกำหนดให้ ดำเนินการตามข้อตกลงหรือกติกาของการคิดอย่างมีขั้นตอนและเป็นระเบียบ

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2551 : 273) กล่าวถึงประโยชน์ของเทคนิคการคิดแบบหมวกหก ใบไว้หลายประการ ได้แก่

1. การแสดงบทบาทสมมุติ เป็นการฝึกแสดงบทบาทที่ชัดเจนในตัวเองและแสดง บทบาทอื่นๆ ที่แตกต่างจากตัวเองเพื่อเป็นการป้องกันการนึกถึงแต่ประเด็นของตัวเองหรือสิ่งที่ ตัวเองเป็นอยู่ จะได้นับไปแสดงบทบาทอื่นๆ เพื่อฝึกทำความเข้าใจคนอื่นบ้าง

2. การกำหนดและควบคุมความคิด เพื่อเป็นการควบคุมความคิดให้มีความชัดเจน เฉพาะด้าน โดยฝึกคิดทีละด้านตามลักษณะสีของหมวกหกใบ ซึ่งมีลักษณะความคิดที่แตกต่างกัน เด็กจะถูกฝึกคิดหลากหลายและคิดออกจากตัวเองด้วย

3. การฝึกเปลี่ยนความคิด เพื่อให้มีความสะดวกในการเปลี่ยนความคิดของตนเอง เมื่อเขามีความต้องการที่จะแสดงความคิดในอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งควรให้ผู้แสดงบทบาทสวมหมวก หรือคิดในลักษณะใดในเวลาใดก็ได้ เช่น ถ้าต้องการให้คิดเกี่ยวกับข้อเท็จจริงก็สวมหมวกสีเขียว เป็นต้น ฝึกปลดปล่อยจากการติดยึดมั่นถือมั่นในความคิดเดิมๆ

4. กระตุ้นให้เกิดความสมดุลในสมอง การคิดของมนุษย์มีหลายรูปแบบหลากหลาย มุมมอง โดยการกำหนดให้คิดทีละรูปแบบจะเป็นเงื่อนไขในการสร้างความสมดุลของสารเคมีใน สมอง เนื่องจากสารเคมีดังกล่าวมีผลต่ออารมณ์ และอารมณ์มีผลต่อการคิด การคิดแต่ละแบบ

ส่งเสริมให้เกิดการกระตุ้นของสมอง เพื่อให้หลังสารเคมีออกมาให้มากขึ้นทั้งสมองซีกซ้ายและซีกขวา ซึ่งจะส่งเสริมให้การคิดมีประสิทธิภาพ

5. เกิดความสนุกสนานในการคิด การใช้เทคนิคหมวกหกใบไม่ได้สวมหมวกบทบาท การคิดที่เคร่งเครียด แต่จะเป็นการใช้หลักการในการเล่นเกมนั่นคือ มีการกำหนดให้ดำเนินการตาม ข้อตกลงหรือกติกาของการคิดอย่างเป็นขั้นตอนเป็นระบบ ทำให้เกิดความสุข ความกระตือรือร้น และสนใจในรูปแบบของการคิดแต่ละรูปแบบ อันจะฝึกให้รู้จักการคิดที่ชัดเจนและมีทิศทาง

สุคนธ์ สินธพานนท์ (2551 : 174) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบไว้หลายประการ ได้แก่

1. ทำให้ผู้เรียนสามารถแสดงความรู้สึกลึกซึ้งอย่างเปิดเผย มีความรู้สึกอิสระ
2. ผู้เรียนระมัดระวังความคิด ไม่ด่วนสรุปสิ่งต่างๆ ก่อนจะผ่านขั้นตอนกระบวนการคิดอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจ
3. ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิดในรูปแบบที่หลากหลายรอบด้าน รู้จักแสวงหาคุณค่าของสิ่งที่คิด คิดอย่างมีจุดหมาย ส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความคิดรอบคอบ
4. ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหลากหลายแง่มุม ไม่มองอะไรหรือคิดอะไร ด้านเดียวและรู้จักจัดระเบียบความคิด
5. ผู้เรียนได้รู้จักฝึกทักษะการคิดอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการคิดระดับสูงต่อไป
6. ฝึกให้ผู้เรียนเป็นคนใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ส่งผลดีต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ เป็นวิธีที่ช่วยส่งเสริมให้สามารถคิดอย่างรอบด้าน แทนที่จะยึดติดอยู่กับความคิดของตนเองเพียงด้านเดียว โดยใช้สีของหมวกแทนประเภทการคิดที่แตกต่างกัน

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ

เดอ โบโน (De Bono อ้างถึงใน สุคนธ์ สินธพานนท์, 2551 : 172) เสนอขั้นตอนการสอน โดยใช้เทคนิคแบบหมวกหกใบไว้ดังนี้

1. ชี้นำ (Lead – in) เป็นการแนะนำให้ทราบถึงสิ่งที่สอน
2. การชี้แจงรายละเอียด (Explanation) เป็นการอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่สอน ซึ่งเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับธรรมชาติและลักษณะของหมวกแต่ละใบ
3. การสาธิต (Demonstration) เป็นการแสดงให้เห็นถึงการใช้หมวกที่มีความสัมพันธ์กับการคิดแต่ละแบบพร้อมกับอธิบายแนะนำตัวอย่าง เพื่อสร้างความเข้าใจ

4. การฝึกปฏิบัติ (Practice) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้หมวดคิดจากสถานการณ์ หรือหัวข้อที่กำหนดให้ โดยพยายามให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดให้รอบคอบทุกหมวด

ในขั้นนี้จะฝึกให้บุคคลสวมหมวก และปฏิบัติตนตามบทบาทของหมวกที่สวมอยู่และพยายามให้มีการแลกเปลี่ยนหมวด เพื่อจะได้มีโอกาสแสดงบทบาทตามหมวกที่ตนสวมอยู่เป็นการฝึกประสบการณ์ด้านการคิดที่หลากหลายให้แก่ผู้เรียน

5. การหารายละเอียดเพิ่มเติม (Elaboration) เป็นการร่วมสนทนาเพื่อหารายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความชัดเจนในสิ่งที่คิด ป้องกันการสับสน

6. การสรุป (Conclusion) เป็นการทบทวนและเรียบเรียงสิ่งที่คิด โดยเน้นประเด็นสำคัญเพื่อให้เห็นผลที่เกิดจากการคิด

นอกจาก เดอ โบโน จะเสนอขั้นตอนการนำเทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบไปใช้ในการสอนแล้วยังได้นำหมวดแต่ละสีมาเรียงลำดับตามประเภทของการคิด เพื่อให้การคิดเป็นไปตามสาระและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แนวคิดนี้อาจจะนำมาใช้ในการพัฒนากระบวนการคิดหรือปลูกฝังกระบวนการคิดให้แก่ผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องตั้งคำถามเรียงลำดับตามเป้าหมายที่ต้องการจะพัฒนาผู้เรียน โดยอาจใช้หลักเกณฑ์หรือแนวทางวิธีการใช้หมวกหกใบของ เดอ โบโน (De Bono อ้างใน ฤชอร พองดา, 2552 : 63) ดังนี้

1. หมวกแต่ละสีสามารถใช้ได้ไม่จำกัดจำนวนครั้ง แต่ต้องเป็นไปตามลำดับที่กำหนด
2. โดยทั่วไปมักจะเกิดผลดีหากใช้หมวกสีเหลืองก่อนหมวกสีดำ เนื่องจากเป็นการยากที่จะมองในแง่ดีหลังจากที่แสดงการวิพากษ์วิจารณ์

3. การใช้หมวกสีดำทำได้ 2 รูปแบบ

3.1 หมวกสีดำถูกใช้เพื่อให้เห็นถึงจุดอ่อนของความคิด แล้วควรคิดตามด้วยการใช้หมวกสีเขียวซึ่งพยายามเอาชนะจุดอ่อนนั้น

3.2 เมื่อหมวกสีดำถูกใช้ในขั้นตอนสุดท้ายของการประเมิน ความคิดใดก็ควรตามด้วยการใช้หมวกสีแดงเพื่อที่จะได้ทราบความรู้สึกเกี่ยวกับผลการประเมินความคิดนั้น

4. หากเราเชื่อว่าเรื่องที่คิดนั้นเป็นเรื่องที่มีความรุนแรงต่ออารมณ์ความรู้สึก ควรเริ่มจากหมวกสีขาวเพื่อให้มีการสะสมข้อมูลต่าง ๆ หลังจากหมวกสีขาวเราสามารถจะใช้หมวกสีเขียวในการสร้างทางเลือก ซึ่งต่อมาทางเลือกแต่ละทางจะได้รับการประเมินจากหมวกสีเหลืองและตามมาด้วยหมวกสีดำ ซึ่งทำให้เราสามารถเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งออกมาได้ หลังจากนั้นประเมินทางเลือกนั้นอีกครั้งด้วยหมวกสีดำและหมวกสีแดง

5. หากไม่ใช่เรื่องที่มีความรุนแรงต่ออารมณ์ความรู้สึกเราควรเริ่มจากหมวกสีขาวเพื่อให้มีการสะสมข้อมูลต่าง ๆ หลังจากหมวกสีขาว เราสามารถใช้หมวกสีเขียวในการสร้างทางเลือก

ซึ่งต่อมาทางเลือกแต่ละทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งออกมาได้ หลังจากนั้นประเมินทางเลือกนั้นอีกครั้งด้วยหมวกสีดำและหมวกสีแดง

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2551 : 277) ให้แนวคิดพื้นฐานในการใช้หมวกหกใบ เลือกใช้หมวกที่เหมาะสมกับลักษณะงาน คือ

1. ใช้หมวกลักษณะเดียว ใช้หมวกใบเดียวสำหรับความคิดแต่ละครั้ง แต่ละเรื่อง คือ เมื่อเลือกหมวกสีดำหนึ่งแล้ว ทุกคนในกลุ่มต้องใส่สีดำทั้งหมด ซึ่งหมายความว่า ในขณะนั้นทุกคนคิดไปทางทิศเดียวกัน ทุกคนคิดในหัวข้อที่กำหนดโดยไม่ต้องคิดถึงก่อนหน้านั้นว่าพูดอะไร เช่น ให้ทุกคนคิดเกี่ยวกับนโยบายในการสร้างศูนย์บันเทิงครบวงจรของรัฐบาล โดยการกำหนดสีให้นักเรียนคิด เช่น สีดำ ถ้าครูสอนวิชาสังคมศึกษาเรื่องชาติไทยหรือบรรพบุรุษของไทย ก็ควรจะให้ นักเรียนทุกคนสวมหมวกสีเหลือง และถ้าเป็นเนื้อหาเรื่อง โทษของยาเสพติด ก็ควรกำหนดให้นักเรียนทุกคนสวมหมวกสีดำเพียงใบเดียว เป็นการกำหนดให้คิดแบบใดแบบหนึ่งในทิศทางเดียวกันทีละครั้ง ทุกคนจะสวมหมวกเหมือนกันและคิดภายใต้หมวกสีหนึ่งแล้วหลังจากนั้นจึงยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นหมวกสีอื่นได้ เพื่อฝึกคิดในอีกมุมมองหนึ่งที่แตกต่างออกไป เช่น ในการประชุมครั้งหนึ่ง ผู้ดำเนินการกำหนดให้ทุกคนใส่หมวกสีเหลือง แล้วให้ทุกคนคิดแบบที่ต้องการในเวลาที่กำหนด หลังจากสวมหมวกสีเหลืองแล้ว และเมื่อดำเนินการต่อไปก็อาจขอให้ทุกคนคิดแบบหมวกสีเขียวหรือสีดำหรือสีอื่นๆ เป็นเวลา 5 นาทีก็ได้

2. ใช้หมวกลักษณะเป็นชุด เป็นการใช้หมวกหลายใบต่อเนื่องเป็นชุดที่ทุกคนในกลุ่มต้องใส่หมวกคนละสีจนครบทุกสี โดยชุดของหมวกอาจกำหนดสีไว้ล่วงหน้า นักเรียนจะเริ่มต้นคิดบนหมวกสีเดียวกันไปที่ละสี จะสับเปลี่ยนการใช้หมวกจนครบทุกสีตามลำดับจะทำให้นักเรียนมีโอกาสคิดในทุกๆ ด้านหรือแบบสับเปลี่ยนซึ่งนักเรียนจะมีโอกาสเปลี่ยนหมวกตามต้องการ หากไม่ต้องการก็สามารถเปลี่ยนหมวกได้ โดยจะใช้การเลือกใหม่ทุกครั้ง หากผู้ใช้มีประสบการณ์เรื่องนี้บ่อยอาจเลือกแบบกำหนดเป็นชุดไว้ล่วงหน้าก่อนการใช้หมวก ไม่ได้กำหนดไว้แน่นอนว่าต้องใช้เรียงตามลำดับ สีของหมวกขึ้นอยู่กับสถานการณ์และวิถีคิดของผู้เข้าร่วมประชุม โดยทั่วไปแล้วเมื่อเริ่มที่สีน้ำเงินควรจบด้วยสีน้ำเงิน ส่วนการคิดระหว่างกลางสามารถเลือกใช้หมวกสีใดก็ได้ตามลำดับที่เหมาะสม

3. นักเรียนแต่ละคนสามารถใช้ความคิดได้กับหมวกทุกสี

4. ควรมีการทบทวนความหมายของหมวกแต่ละสีบ่อยๆ เพราะนักเรียนอาจพลอยใจคิดบนหมวกตามสีที่ตนเองพอใจ อันจะทำให้ไม่มีโอกาสคิดที่แตกต่างอย่างหลากหลาย

5. ประเด็นเนื้อหาและกิจกรรมการฝึกควรให้มีความสุขสนุกสนานและมีชีวิตชีวา

6. การฝึกให้สมองทั้งด้านบวกและด้านลบ (หมวกสีเหลืองและสีดำ) จะช่วยให้นักเรียนมีทักษะในการประเมินความคิดได้ดี

หมายเหตุ ครูอาจใช้กระดาษ ผ้าพันคอ หรือสัญลักษณ์อื่นใดแทนหมวกก็ได้

เพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์และคุณลักษณะบางประการในตัวผู้เรียน ในบางเนื้อหาอาจฝึกคิดไม่ครบหมวกทั้งหกใบ อาจมีการยกเว้นไม่ให้นักเรียนคิดบนหมวกบางสี เนื่องจากเกรงว่าอาจส่งผลเสียต่อคุณลักษณะและนโยบายบางประการ เช่น

ควรยกเว้นการคิดบนหมวกสีดำ ในเรื่องพระมหากษัตริย์ไทยหรือบรรพบุรุษของไทย นโยบายเศรษฐกิจพอเพียง ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณีไทย การทำความดี เป็นต้น และควรยกเว้นการคิดบนหมวกสีเหลืองในเรื่องยาเสพติด การประพาศติผิอบายมุข พฤติกรรมที่เลวร้าย การคอร์รัปชัน และควรยกเว้นการคิดบนหมวกสีแดงในหัวข้อเกี่ยวกับบรรพตฐานหรือค่านิยมทางสังคมบางประการ เช่น การคบเพื่อนต่างเพศ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การเที่ยวกลางคืน

เดอ โบโน (De Bono อ้างถึงใน ฤชอร พงศา, 2552 : 65) เสนอข้อสังเกตในการใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ ดังนี้

1. จุดเน้น (Focused) การสอนควรเน้นที่ทักษะหรือหมวกที่กำลังสอน ทบทวนชื่อของหมวกที่ใช้บ่อยๆ
2. ชัดเจน (Clear) หลีกเลี่ยงความสับสน ถ้ามีความสับสนให้พิจารณาสิ่งที้ง่ายๆ โดยยกตัวอย่างที่ชัดเจน
3. ว่องไว (Brisk) กำหนดเวลาสั้นๆ สำหรับการคิดในแต่ละประเด็น
4. สนุกสนาน (Enjoyable) การเรียนและการฝึกต้องสนุกสนาน ความสนุกสนานเกิดจากกิจกรรมซึ่งใช้ความคิดและแบบฝึกที่มีชีวิตชีวา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 : 5-7) เสนอขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. ช้่นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นการจัดกิจกรรมที่เน้นกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีความพร้อมที่จะเรียนรู้โดยใช้วิธีการและสื่อที่หลากหลายประกอบการใช้คำถาม กระตุ้น ช้กถาม ทบทวน หรือแสดงความคิดเห็นให้ผู้เรียนนำประสบการณ์เดิมมาเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่
2. ช้่นดำเนินการสอน เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นการคิดด้วยการใช้คำถามหมวกความคิด 6 ใบ ลักษณะกิจกรรมมุ่งให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมในการเรียนรู้มากที่สุด กล่าวคือ ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ร่วมกันแสดงออกด้วยการตั้งคำถาม ตอบคำถาม โดยออกแบบกรอบของการคิดด้วยการใช้คำถาม โดยออกแบบกรอบของการคิดด้วยการใช้คำถามตามสีของหมวก (หมวกแต่ละสีใช้แทนวิธีคิดแต่ละแบบ) ซึ่งจะใช้หมวกสีใดก่อนหลัง

ก็ได้และผู้เรียนสามารถใช้คำถามของหมวดแต่ละสีได้ไม่จำกัดจำนวนครั้งจนกระทั่งได้คำตอบหรือองค์ความรู้ในเรื่องที่เรียนอย่างชัดเจน ในขั้นตอนนี้จึงจำเป็นต้องมีการร่วมกันวิเคราะห์เพื่อให้ได้ความจริง ข้อเท็จจริง หรือคำตอบที่ต้องการลักษณะคำถามที่นำมาใช้ในขั้นตอนนี้ เป็นดังนี้

หมวดสีเขียว ใช้คำถามที่กระตุ้นให้เสนอข้อมูลที่ เป็นข้อเท็จจริงจากการอ่าน การสังเกต หรือเหตุการณ์ เป็นต้น

หมวดสีแดง ใช้คำถามกระตุ้นเพื่ออธิบายความรู้ที่เกี่ยวกับข้อมูลเรื่องราวหรือเหตุการณ์ เป็นต้น

หมวดสีเหลือง ใช้คำถามให้ค้นหาข้อดีหรือจุดเด่นของข้อมูล เรื่องราวหรือเหตุการณ์ เป็นต้น

หมวดสีน้ำเงิน ใช้คำถามให้ระบุสาเหตุของปัญหาความไม่สมบูรณ์ความล้มเหลว เป็นต้น

หมวดสีชมพู ใช้คำถามเสนอวิธีแก้ไข การเปลี่ยนไปสู่สิ่งที่ดีกว่า ทางเลือกใหม่ เป็นต้น

หมวดสีฟ้า ใช้คำถามเพื่อตัดสินใจ หรือสรุปข้อมูล เช่น ข้อคิดความรู้ที่ได้ได้รับ ทางเลือกที่จะนำไปปฏิบัติ เป็นต้น

3. ขั้นสรุป เป็นการสรุปผลการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม โดยผู้เรียนร่วมกันสรุปความรู้ ภาพรวมของเรื่องที่เรียนหรือสรุปสาระสำคัญของบทเรียน โดยนำความรู้ที่ได้ทั้งหมดมาเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันสรุปข้อค้นพบหรือสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่

4. ขั้นประเมินผล ควรใช้วิธีการที่หลากหลาย ประเมินสิ่งที่ผู้เรียนรู้จากการจัดกิจกรรม ซึ่งได้จากการสรุปการทดสอบ การบันทึก การตรวจผลงาน การประเมินผลอาจเปิดโอกาสให้ผู้เรียน เพื่อน ผู้ปกครองหรือชุมชนร่วมประเมินผลได้

สรุปได้ว่า ขั้นตอนการสอนโดยใช้วิธีการคิดแบบหมวดหกใบ ประกอบด้วยขั้นนำ ขั้นอธิบายหรือชี้แจงรายละเอียด ขั้นสาธิต ขั้นปฏิบัติ ขั้นหารายละเอียดเพิ่มเติม และขั้นสรุป โดยต้องเลือกลำดับการใช้หมวดแต่ละใบให้เหมาะสมกับการคิดแต่ละประเภท ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้ขั้นตอนการสอนตามที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้เสนอไว้ คือ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นดำเนินการสอน ขั้นสรุป และขั้นประเมินผล โดยได้เพิ่มเติมขั้นชี้แจงรายละเอียดขั้นสาธิต ขั้นฝึกปฏิบัติ ขั้นหารายละเอียดเพิ่มเติม ลงไปในขั้นดำเนินการสอน

การตั้งคำถามแบบหมวกหกใบ

สุคนธ์ สินธพานนท์ (2551 : 170) ได้ยกตัวอย่างการตั้งคำถามแบบหมวกหกใบ ดังนี้

1. หมวกสีขาว คำถามที่จะให้ได้มาซึ่งความคิดแบบหมวกสีขาว ได้แก่
 - มีข้อเท็จจริงอะไร หรือมีข้อมูลอะไรบ้างเกี่ยวกับเรื่องนี้
 - ต้องการข้อมูลอะไร
 - ยังมีข้อมูลอื่นอีกไหม
 - ได้ข้อมูลมาด้วยวิธีใด
2. หมวกสีแดง คำถามที่จะให้ได้มาซึ่งความคิดแบบหมวกสีแดง ได้แก่
 - รู้สึกอย่างไรกับเรื่องนี้ หรือความคิดนี้
 - มีความเห็นอย่างไรกับเรื่องนี้
 - รู้สึกอย่างไรกับเหตุการณ์ครั้งนี้
 - มีความเห็นอย่างไรกับแผนงานนี้
 - รู้สึกอย่างไรกับการกระทำเช่นนี้
 - มีความเห็นอย่างไรกับข้อมูลนี้
3. หมวกสีดำ คำถามที่จะให้ได้มาซึ่งความคิดแบบหมวกสีดำ ได้แก่
 - เรื่องนี้ มีจุดอ่อนอะไร
 - สิ่งนี้จะคุ้มค่ากับที่จะทำหรือไม่
 - อะไรจะเกิดขึ้นถ้าขาดความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง
 - ความคิดนี้ถูกกระเบื้องหรือไม่
4. หมวกสีเหลือง คำถามที่จะให้ได้มาซึ่งความคิดแบบหมวกสีเหลือง ได้แก่
 - สิ่งนี้มีประโยชน์อย่างไร
 - จุดเด่นคืออะไร
 - ทำอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์มากขึ้น
5. หมวกสีเขียว คำถามที่จะให้ได้มาซึ่งความคิดแบบหมวกสีเขียว ได้แก่
 - เราจะพัฒนาอะไร
 - ต้องเปลี่ยนแปลงอะไรบ้างเพื่อให้สิ่งนี้ดีขึ้น
 - จากความคิดนี้จะนำไปสู่อะไร
 - มีวิธีการใดที่จะทำให้นั้นดีขึ้น
 - มีทางออกสำหรับเรื่องนี้อย่างไร

6. หมวกสีฟ้า คำถามที่ให้ได้มาซึ่งความคิดแบบหมวกสีฟ้า ได้แก่

เรื่องนี้ต้องการคิดแบบไหน

ขั้นตอนของเรื่องนี้คืออะไร

เรื่องนี้จะสรุปอย่างไร

ขอบเขตของปัญหาคืออะไร

เรากำลังอยู่ในประเด็นหรือไม่

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2552 : 80-81) ได้ยกตัวอย่างการตั้งคำถามแบบหมวกหกใบ ดังนี้

1. หมวกสีขาว ตัวอย่างคำถาม

เราได้ข้อมูลอะไรจากการอ่านเรื่องขุนช้างขุนแผนบ้าง

เราต้องการข้อมูลเพิ่มเติมด้านใดบ้าง

เราได้ข้อมูลที่ต้องการมาโดยวิธีใด

2. หมวกสีแดง ตัวอย่างคำถาม

อ่านเรื่องขุนช้างขุนแผนแล้วเรามีความรู้สึกอย่างไรบ้าง

นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรกับการที่ขุนช้างไปหลอกนางวันทองว่า ขุนแผนตายแล้ว

นักเรียนมีความรู้สึกอย่างไรกับข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้ามา

3. หมวกสีดำ ตัวอย่างคำถาม

อะไรคือจุดอ่อนของขุนแผน

อะไรคือความยุ่งยากที่ขุนแผนพบมากที่สุด

อะไรคือสิ่งที่ขุนแผนทำผิดพลาด

เกี่ยวกับเรื่องราวชีวิตของขุนแผนนักเรียนต้องการข้อมูลเพิ่มเติมเรื่องใดอีก

4. หมวกสีเหลือง ตัวอย่างคำถาม

จุดเด่นของขุนแผนคืออะไร

ผลดีที่ขุนแผนกระทำทั้งหมดนั้นมีอะไรบ้าง

อ่านเรื่องขุนช้างขุนแผนแล้วนักเรียนคิดถึงเรื่องอะไรหรือคิดถึงใครบ้าง

5. หมวกสีเขียว ตัวอย่างคำถาม

นักเรียนอ่านเรื่องขุนช้างขุนแผนแล้ว คิดว่าจะนำไปใช้ประโยชน์ในด้านใด

ต่อไปได้บ้าง

ถ้าจะให้ให้นักเรียนเขียนเรื่องขุนช้างขุนแผน นักเรียนจะเปลี่ยนแปลงตอนใดอย่างไร

6. หมวดสี่ฟ้า ตัวอย่างคำถาม

นักเรียนคิดว่าเท่าที่อ่านเรื่องขุนช้างขุนแผนผ่านมาแล้วนั้น ได้เรียนรู้เรื่องใดบ้าง
ขั้นตอนต่อไปนักเรียนจะเรียนรู้เรื่องใด และจะมีวิธีการเรียนรู้อย่างไรบ้าง

สรุปได้ว่า การตั้งคำถามแบบหมวดหกใบ เป็นการตั้งคำถามเพื่อให้ผู้เรียนได้คิดคำตอบตามความสอดคล้องกับสีของหมวดทั้งหกใบ เพื่อถ่วงถ่วงความคิดแล้วคิดให้หลากหลายวิธีจนได้ข้อสรุปที่น่าพึงพอใจ

แผนการจัดการเรียนรู้

ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้

มีการให้ความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ไว้หลายความหมาย ดังนี้
ศุวิทย์ มูลคำ และคณะ (2549 : 58) ให้ความหมายไว้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แผนการเตรียมการสอนหรือการกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบและจัดทำไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีการรวบรวมข้อมูลต่างๆ มากำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยเริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านใด (สติปัญญาเจตคติ/ทักษะ) จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิธีใด ใช้สื่อการสอนหรือแหล่งเรียนรู้ใด และจะประเมินผลอย่างไร

จีระ งอกศิลป์ (2550 : 1) ให้ความหมายไว้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง แผนหรือแนวทางการจัดการเรียนการสอนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยการเรียนรู้ เมื่อดำเนินการเรียน การสอนครบทุกแผนของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ผู้เรียนจะได้พัฒนาคุณภาพบรรลุตามมาตรฐานที่กำหนดเป็นเป้าหมายของแต่ละหน่วยการเรียนรู้

รวีวัตร์ สิริภูบาล (2551 : 19-23) ให้ความหมายไว้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ครูสร้างขึ้น เพื่อความมั่นใจและความพร้อมของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากการเตรียมไว้ล่วงหน้า ช่วยให้ครูมีแนวทางที่ชัดเจนในการดำเนินการช่วยเหลือแนะนำผู้เรียน และกำกับ ควบคุมดูแลกระบวนการเรียนรู้ทั้งในเรื่องเนื้อหาสาระ ระยะเวลา จุดประสงค์การเรียนรู้พฤติกรรมของผู้เรียน เทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ สื่อประกอบการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การเรียนรู้ ซึ่งการมีแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดี ย่อมส่งผลให้ครูสามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนดไว้ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงองค์ความรู้ขึ้นภายในตัวผู้เรียนตามที่ครูต้องการ โดยยึดมาตรฐานและสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเป็นหลัก

ชวลิต ชุกก่าแพง (2553 : 94) ให้ความหมายไว้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ หมายถึง เอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรของครูผู้สอน ซึ่งเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละครั้งโดยใช้

สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง เนื้อหา เวลาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เป็นไปอย่างเต็มศักยภาพ

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2554 : 109) ให้ความหมายว่า แผนการจัดการเรียนรู้หมายถึง แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อจัดการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผลให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้เป็นแผนที่ผู้จัดการเรียนรู้จัดทำขึ้นจากคู่มือครูหรือแผนการจัดการเรียนรู้ของกรมวิชาการ ทำให้ผู้จัดการเรียนรู้ทราบว่า จะจัดการเรียนรู้เนื้อหาใด เพื่อจุดประสงค์ใด จัดการเรียนรู้อย่างไร ใช้สื่ออะไรและวัดผลประเมินผลโดยวิธีใด

สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ครูจัดเตรียมไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง ซึ่งต้องมีความชัดเจนและสอดคล้องกับมาตรฐาน ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรและต้องระบุนรายละเอียดว่าจะจัดการเรียนรู้เนื้อหาใด กำหนดจุดประสงค์ว่าอย่างไร จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการสอนแบบไหน ใช้สื่ออะไรบ้างและวัดผลประเมินผลโดยวิธีใดเพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้

สุวิทย์ มูลคำ และคณะ (2549 : 58) ได้สรุปถึงความสำคัญของการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. ทำให้เกิดการวางแผนวิธีสอนที่ดี วิธีเรียนที่ดี ที่เกิดจากการผสมผสานความรู้และจิตวิทยาการศึกษา
2. ช่วยให้คุณครูผู้สอนมีเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้ที่ทำไว้ล่วงหน้าด้วยตนเองและทำให้ครูมีความมั่นใจในการจัดการเรียนรู้ได้ตามเป้าหมาย
3. ช่วยให้คุณครูผู้สอนทราบว่าการสอนของตนได้เดินไปในทิศทางใด หรือทราบว่าจะสอนอะไร ด้วยวิธีใด สอนทำไม สอนอย่างไร จะใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้อะไรและจะวัดและประเมินผลอย่างไร
4. ส่งเสริมให้คุณครูผู้สอนใฝ่ศึกษาหาความรู้ ทั้งเรื่องหลักสูตร วิธีจัดการเรียนรู้จะจัดทำและใช้สื่อ แหล่งเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผล
5. ใช้เป็นคู่มือสำหรับครูที่มาสอน (จัดการเรียนรู้) แทนได้
6. แผนการจัดการเรียนรู้ที่นำไปใช้และพัฒนาแล้วจะเกิดประโยชน์ต่อวงการศึกษามาก
7. เป็นผลงานทางวิชาการที่แสดงถึงความชำนาญและความเชี่ยวชาญของคุณครูผู้สอน สำหรับประกอบการประเมินเพื่อขอเลื่อนตำแหน่งและวิทยฐานะครูให้สูงขึ้น

วิลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2554 : 109) สรุปความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้เปรียบได้กับพิมพ์เขียวหรือวิศวกรหรือสถาปนิกที่ใช้เป็นหลักในการควบคุมงานก่อสร้าง วิศวกรหรือสถาปนิกจะขาดพิมพ์เขียวไม่ได้ฉันใด ผู้เป็นครูก็จะขาดแผนการสอนไม่ได้ฉันนั้น ยิ่งผู้จัดการเรียนรู้ได้ทำแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ก็จะทำให้ประโยชน์แก่ตนเองมากเพียงนั้น

กล่าวโดยสรุปความสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ได้ว่า เป็นคู่มือที่ใช้ในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละคาบ แต่ละสัปดาห์ล่วงหน้าว่าจะจัดกิจกรรมอะไร ใช้วิธีสอนอะไร ต้องเตรียมสื่ออุปกรณ์ แหล่งเรียนรู้อะไรบ้าง และวัดผลประเมินผลโดยวิธีใด ซึ่งจะทำให้ครูผู้สอนมีความมั่นใจและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างราบรื่นบรรลุตามวัตถุประสงค์ ทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้

สำนักงานศึกษาธิการภาค 1 (2557 : 20) ได้สรุปขั้นตอนการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. สาระสำคัญ เป็นการเขียนในลักษณะความคิดรวบยอด หรือ Concept
2. ตัวชี้วัดหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ เขียนในลักษณะจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งเมื่อผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติทุกพฤติกรรมในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้แล้ว จะบรรลุผล ตามตัวชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแต่ละหน่วย
3. สาระการเรียนรู้ เป็นการเขียนเนื้อหาในลักษณะที่เป็นประเด็นสำคัญสั้นๆ สอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้
4. กิจกรรมการเรียนรู้ ระบุวิธีสอน กระบวนการจัดการเรียนรู้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย เมื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวครบถ้วนแล้ว ผู้เรียนจะบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ และเมื่อเรียนจบครบทุกแผน ผู้เรียนจะได้รับความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะที่ประสงค์ครบถ้วน ตามเป้าหมายการเรียนรู้ของตัวชี้วัด และมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยออกแบบกิจกรรม การเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติในแต่ละรายชั่วโมงอย่างชัดเจน
5. การวัดและประเมินผล ทุกแผนการจัดการเรียนรู้จะระบุรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องการวัดและประเมินผลคือ วิธีการวัดและประเมินผล เครื่องมือวัดและประเมินผล เกณฑ์การประเมินผล
6. สื่อหรือแหล่งเรียนรู้ ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้จะกำหนดสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอนไว้อย่างชัดเจน มีใบความรู้ ใบงาน แบบฝึกทักษะการเรียนรู้ เอกสารเพิ่มเติม

สำหรับผู้สอนตามความเหมาะสม และบอกแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญที่จะช่วยให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปตามเป้าหมายตามที่กำหนด

7. บันทึกผลการจัดการเรียนรู้ สำหรับผู้สอนให้บันทึกผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาวิธีการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

สรุปได้ว่า แผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่ให้แนวทางการจัดการเรียนรู้แก่ผู้สอนอย่างชัดเจน ทั้งด้านจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและการวัดผลประเมินผล โดยเฉพาะกระบวนการจัดกิจกรรมควรเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับจุดเน้นของหลักสูตร และแนวทางการจัดการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการ ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ ได้คิด ได้ทำ ได้แก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคการตั้งคำถามแบบหวมกหกโบนั้น ประกอบด้วยขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ครูชี้แจงจุดประสงค์การเรียนรู้ กระตุ้นความสนใจของนักเรียน เพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่เรื่องการตั้งคำถามแบบหวมกหกโบ โดยใช้หวมกกระดาศ
2. ขั้นดำเนินการสอน
 - 2.1 ขั้นชี้แจงรายละเอียด ครูแนะนำหวมกทั้งหกสี พร้อมทั้งอธิบายลักษณะคำถามที่สัมพันธ์กับหวมกแต่ละสี โดยยกตัวอย่างประกอบ
 - 2.2 ขั้นสาธิต ครูยกตัวอย่างการตั้งคำถามและตอบคำถามที่สัมพันธ์กับหวมกแต่ละสีจากบทอ่าน จากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันตั้งคำถามและตอบคำถาม โดยการใช้คำถามตามหวมกสีของหวมกจนครบทั้งหกโบ
 - 2.3 ขั้นฝึกปฏิบัติ ให้นักเรียนฝึกตั้งคำถามและตอบคำถามตามสีของหวมกจากบทอ่านที่ครูกำหนดให้ พร้อมทั้งบันทึกคำถามและคำตอบลงในใบงาน โดยฝึกฝนให้ครบทั้งหกโบ
 - 2.4 ขั้นหารายละเอียดเพิ่มเติม ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการตั้งคำถามและคำตอบ โดยอาจมีการตั้งคำถามหรือเสนอข้อมูลเพิ่มเติมตามสีของหวมก
3. ขั้นสรุป ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน
4. ขั้นประเมินผล ประเมินผลการตั้งคำถามและตอบคำถามตามสีของหวมก โดยการตรวจใบงานในขั้นฝึกปฏิบัติ และการทำแบบทดสอบท้ายแผนการจัดการเรียนรู้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ทัศนีย์ หนูนาท (2550) ศึกษาผลของการเรียนการสอนภาษาไทยด้วยเทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบ ที่มีต่อความสามารถคิดวิเคราะห์ และการอ่านวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กับนักเรียนโรงเรียนราชินีบูรณะ ผลการศึกษาพบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับ การสอนโดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบของเดอ โบโน มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบของเดอ โบโน มีความสามารถในการอ่านวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบของเดอ โบโน มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) นักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้เทคนิคการคิดแบบหมวก 6 ใบของเดอ โบโน มีความสามารถในการอ่านวิเคราะห์สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนด้วยวิธีปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภูมิภัทร พันธุ์ทองกลาง (2551) เปรียบเทียบความสามารถในการคิดวิเคราะห์วิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง ระหว่างกลุ่มที่ใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบกับกลุ่มที่ใช้การสอนแบบปกติ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนกลุ่มที่จัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สูงกว่ากลุ่มที่จัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสามารถในการคิดวิเคราะห์วิชาภาษาไทย ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบ หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ฤชอร พองตา (2552) พัฒนาศาสนาความสามารถด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ กับนักเรียนโรงเรียน

บ้านจันทน์ (ศรีธรรมวัฒน์ราษฎร์อนุกุล) จังหวัดสงขลา ผลการพัฒนาพบว่า ความสามารถด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้

ละเอียด ทองสุทธิ (2552) เปรียบเทียบความสามารถการคิดวิเคราะห์ วิชาภาษาไทย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีความสามารถทางการเรียนรู้ต่างกัน ระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบกับแผนผังความคิด กับนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเลยผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ โดยใช้เทคนิคการคิดแบบหมวกหกใบกับแผนผังความคิด

มีคะแนนความสามารถการคิดวิเคราะห์หลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประยูทธ ไทยธานี (2552) ศึกษาผลของการใช้การตั้งคำถามตามแนวคิดหมวดคิดหกใบที่มีต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาครู กับนักศึกษาครูของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาครูกลุ่มทดลองที่ใช้การตั้งคำถามตามแนวคิด

หมวดคิดหกใบมีคะแนนเฉลี่ย การคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักศึกษาครูกลุ่มทดลองที่ใช้การตั้งคำถามตามแนวคิดหมวดคิดหกใบมีคะแนนเฉลี่ยการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังการทดลองสูงกว่านักศึกษาครูกลุ่มควบคุมที่สอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตำรวจ ภักดีศิริวงษ์ (2552) ศึกษาผลของโปรแกรมการฝึกคิดแบบหมวดหกใบที่มีต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนุ่งห้วยโกรกตาเป็นสามัคคี ผลการศึกษาพบว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังการใช้โปรแกรมการฝึกคิดแบบหมวดหกใบสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสูงกว่าเกณฑ์ประเมินการคิดของโรงเรียนที่กำหนดไว้ร้อยละ 60 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

มารศรี เมืองโคตร (2554) พัฒนาความสามารถในการคิดและการอ่านภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนคำชะอีวิทยา โดยใช้วิธีคิดแบบหมวดหกใบ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณเฉลี่ยร้อยละ 71.92 และจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 77.14 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และนักเรียนมีคะแนนความสามารถในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณเฉลี่ยร้อยละ 72.50 และจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 82.86 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

สมศรี วรรณขุนทด (2557) ศึกษาผลการใช้กิจกรรมฝึกคิดแบบหมวดหกใบเพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยต่างประเทศ

แบท เชอะ เลอะ (Batchelor, 1996) ใช้ประสบการณ์ทำงานของ NGO Christian Outreach ที่ทำงานในกัมพูชาเพื่อที่จะพัฒนาการสื่อสารในชุมชน เป็นการเน้นการทำงานในการเปิดและปิดการสนทนา โดยได้นำแบบจำลองหมวดความคิด 6 ใบของ Edward De Bono มาใช้ในหมู่บ้านชนบท

เพื่อการสื่อสารในการเปิด-ปิด บทสนทนา แบบจำลองที่นำมาใช้เพื่อสร้างกรอบงานสำหรับการสนทนาและป้องกันการขัดแย้งดังกล่าว สามารถใช้งานได้เป็นอย่างดี

เคนนี่ (Kenny,2003) ใช้กิจกรรมที่สร้างสรรค์ความคิดเพื่อที่จะพัฒนาการคิดวิเคราะห์และสะท้อนถึงการศึกษาของผู้ที่ศึกษาด้านการแพทย์ โดยผู้เขียนประยุกต์ใช้ทฤษฎีของ De Bono มาทำการปรับใช้ ซึ่งวิธีการของ De Bono สามารถที่จะพัฒนารูปแบบความคิดได้หลากหลายรูปแบบ และช่วยให้นักเรียนพัฒนาการคิดวิเคราะห์ได้ดีขึ้นเกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยและการแก้ไขปัญหา

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่า เทคนิคการคิดแบบหวมกหกไบเป็นกระบวนการคิดที่เป็นระบบ สามารถพัฒนาความคิดของผู้เรียนได้เป็นอย่างดีทำให้เกิดความสามารถในการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการคิดวิเคราะห์ของผู้วิจัยจึงสนใจนำเทคนิค

การคิดแบบหวมกหกไบมาศึกษาและพัฒนาความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการอ่านเชิงวิเคราะห์ตามขั้นตอนการตั้งคำถามแบบหวมกหกไบ เพื่อเพิ่มความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนและนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ โดยใช้ฐานความรู้ และประสบการณ์เดิม คาดคะเน และตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูล